ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร

Linear Structural Relationship of Knowledge Management, Participation and Strategic Leadership, Affecting the Efficiency of Administration Performance of Basic Schools, Office of Basic Education, Bangkok

พวงรัตน์ เกษรแพทย์*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Puongrat Kesonpat*
Faculty of Education, Srinakharinwirot University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 3,263 คน โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 5 ตอน ซึ่งแต่ละตอนมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ไม่ต่ำกว่า 0.78 และวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อทดสอบและพัฒนาโดยใช้โปรแกรม LISREL ผลการวิจัยพบว่าแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพิจารณาจากดัชนีชี้วัดความกลมกลืนและค่าดัชนีความกลมกลืนเปรียบเทียบที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกค่า โดยพิจารณาจากค่าสถิติ คือ (χ^2=834.93; df = 81; P <.01, RMSEA = 0.059, GFI = 0.96, CFI = 0.98, NNFI = 0.98) ซึ่งพบว่าตัวแปรประสิทธิภาพการบริหารได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรการจัดการความรู้ 0.36 ตัวแปรการมีส่วนร่วม 0.22 และตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 0.24 ตามลำดับ ตัวแปรการจัดการความรู้มีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหา

* ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)
e-mail: pkeson@hotmail.com

ความรู้ การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง (0.83 - 0.95) และมีค่าความแปรปรวนที่สกัดได้อยู่ระหว่าง (0.55 ถึง 0.69) ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่า

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aims to study the linear structural relationship of knowledge management, participation and strategic leadership, affecting the efficient management of basic schools, Office of Basic Education, Bangkok. The sample consisted of 3,263 teachers in basic schools. The structural equation model was tested and analyzed through LISREL. The results demonstrate that the structural equation model was highly consistent with empirical data by the goodness of fit indices of (χ^2= 834.93; df = 81; P <.01, RMSEA = 0.059, GFI = 0.96, CFI = 0.98, NNFI = 0.98), the findings revealed that the Efficiency of Administration Performance of Basic School was directly influenced by Knowledge Management 0.36 percent, Participation 0.22 percent and Strategic Leadership 0.24 percent. Knowledge management features included 6 components: Knowledge Identification, Knowledge Acquisition, Knowledge Creation, Knowledge Transfer, Knowledge Storage, and Knowledge Utilization. The construct reliability was between 0.83 and 0.95 and the average variance extracted was between 0.55 and 0.69, which satisfies all the criteria.

Keywords: Knowledge Management, Participation, Strategic Leadership, Efficient of Administration Performance

บทนำ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างคนออกสู่สังคมมายาวนาน เมื่อมีบทบาทในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) 2553 ให้มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือมีการปฏิรูปการศึกษา และการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) มาเป็นหลักในการบริหาร โดยการปฏิรูปการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงครูผู้สอน ซึ่งกลไกสำคัญที่ช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบความสำเร็จก็คือ การใช้กลไกการจัดการความรู้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีความเป็น “โรงเรียนแห่งการเรียนรู้” มีบรรยากาศและวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้สำหรับสมาชิกทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งการสร้างความรู้ใหม่ ตลอดจนนวัตกรรมที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Panich (2004) ที่เห็นว่าสถานศึกษาเป็นแหล่งที่สร้างความรู้ที่มีพลังมากที่สุด สืบเนื่องจากสถานศึกษาเป็นหน่วยสำคัญในการจัดการศึกษา มีหน้าที่จัดการเรียนการสอน มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครู เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องอาศัยความรู้และกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้จะต้องดำเนินงานร่วมกันกับผู้บริหาร และชุมชน ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติ ผู้นำ ผู้ร่วมมือ และเมื่อครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีความจำเป็นจะต้องเป็นครูจัดการความรู้ในระดับต่าง ๆ ครูจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถและทักษะในการจัดการความรู้สูงขึ้น

นอกจากนั้น การปฏิรูปการศึกษาได้อาศัยหลักการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นกลไกที่ใช้ในการปฏิรูปอีกรูปแบบหนึ่ง และยังคงเป็นกลไกสำคัญในการบริหารการศึกษาจนกระทั่งในทศวรรษที่สอง ดังปรากฏในข้อเสนอที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2552 – 2561) โดยเน้นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อย่างมีคุณภาพในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา (Office of the Education Council, 2009) โดยแนวคิดการมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมอาจเป็นการมีส่วนในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรซึ่งขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการให้มีส่วนร่วมถือเป็นวิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์กรในที่สุด (Wisalaporn, 1994)

จากบทบาทดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำมีหน้าที่โดยตรงในการกำหนดทิศทางของโรงเรียน ครอบคลุมถึงการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ต้องทำให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมองเห็น และยอมรับต่อภาพของโรงเรียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้นำต้องสามารถในการกำหนดและจัดทำวิสัยทัศน์ ช่วยทำให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากบุคลากรต่างๆ ให้มาร่วมคิดในการจัดทำวิสัยทัศน์ที่ระบุถึงแนวคิดที่ดีที่สุดในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยผู้นำสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันดำเนินการให้ถึงเป้าหมาย สร้างความเข้าใจที่ตรงกันต่อการพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง ร่วมกันแปลงวิสัยทัศน์ของโรงเรียนไปสู่แผนปฏิบัติต่าง ๆ สร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีสมรรถนะตามมาตรฐานการปฏิบัติงานในมาตรฐานที่ 11 ตอนหนึ่งว่า “ผู้บริหารจึงต้องสร้างความรู้สึกประสบความสำเร็จให้แก่บุคลากรแต่ละคนและทุกคน จนเกิดภาพความเป็นผู้นำในทุกระดับ นำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง และในการปฏิบัติงานผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการพัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง” (Federation of Teachers and Educational Personnel, 2014)

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำหลักในองค์กรต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งรูปแบบภาวะผู้นำทางการศึกษาแตกต่างไปจากภาวะผู้นำขององค์กรอื่น ๆ เพราะการบริหารการศึกษาเป็นการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความชำนาญและทักษะในการจัดการด้านการศึกษา ผู้นำทางการศึกษาต้องมีปรัชญาการจัดการศึกษาที่ตอบสนองการพัฒนาเยาวชนสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติ เพื่อนำองค์กรทางการศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ในขณะที่สถานศึกษายังมีปัญหาทั้งด้านผู้เรียน ผู้สอน และโลกมีการแข่งขัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นความท้าทายของผู้บริหารยุคใหม่อย่างยิ่ง ผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ต้องการสมรรถนะที่จะช่วยส่งเสริมต่อการจัดระบบการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา ด้วยภาวะผู้นำที่เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มีทักษะเฉพาะ มีกลยุทธ์ และมีความปรารถนาที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่สิ่งที่ใหม่ และก้าวหน้า สามารถใช้อิทธิพลโน้มน้าวให้ผู้อื่นยอมตามได้ สามารถชี้นำหนทางให้ผู้อื่นทำตาม สอดคล้องกับแนวคิดของแนวคิดของ Senge (1990) กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ว่า คนที่จะก้าวไปสู่ความเป็นเลิศได้นั้นจะต้องมีวิสัยทัศน์ส่วนตน มีแรงมุ่งมั่นใฝ่ดี มีความมุ่งมั่นหมั่นฝึกฝนให้เกิดการชำนาญ และมีความคิดวิเคราะห์สิ่งใด ๆ ด้วยเหตุผล

การบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยทั่วไป เป็นความสามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามที่คาดหมาย ให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและการที่จะพิจารณาว่างานใดมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก็พิจารณาได้จากผลงาน หลายครั้งประสิทธิภาพถูกกำหนดให้เป็นการวัดผลการทำงานขององค์กรนั้นว่าทำงานได้ปริมาณงานมากน้อยแค่ไหน ใช้เงิน ใช้เวลา ใช้แรงงานไปเท่าไร เป็นผลดีต่อผู้รับบริการหรือไม่ โดยรวมความมีประสิทธิภาพจะถูกให้ความหมายถึงการทำงานได้ปริมาณและคุณภาพมาก ภายในองค์กรมีความสมัครสมานสามัคคี บุคลากรมีความพึงพอใจมีสันติภาพและมีความสุข เป็นผลดีต่อส่วนรวมและผู้รับบริการ แต่ใช้แรงงานและงบประมาณน้อย ดังนั้น ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยทั่วไปจะหมายถึง

ผลการปฏิบัติงาน กล่าวคือเมื่อมีผลการปฏิบัติก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูงงานนั่นเอง ดังที่ Riley & MacBeath (2003) ได้ระบุว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพเป็นรูปแบบหนึ่งของโรงเรียนที่ดี ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสต่อความเจริญเติบโตไม่เพียงแต่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงครูและผู้นำโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาไทยที่ผ่านมาแม้จะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสนับสนุนในด้านต่างๆ รวมถึงด้านงบประมาณค่อนข้างมาก แต่ยังได้รับการพิจารณาว่ามีประสิทธิภาพต่ำ การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง มีนักเรียนออกกลางคัน เรียนไม่จบมัธยมศึกษาตอนปลายในสัดส่วนที่สูง และสถาบันการศึกษาทั่วไปมีคุณภาพต่างกัน เพราะฉะนั้นคุณภาพการจักการศึกษาโดยเฉลี่ยจึงต่ำ ขณะที่คะแนนการสอบของนักเรียนอายุ 15 ปี ในโครงการสอบ PISA เป็นตัวชี้วัดว่าเด็กที่เรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับคะแนนต่ำมาก (Office of the Education Council, 2013)

การศึกษาครั้งนี้จึงได้ตั้งคำถามการวิจัยว่ากลไกที่ปรากฏอยู่ในระบบการศึกษาไทยเป็นกลไกที่สอดคล้องกับหลักการแนวคิดด้านบริหารการศึกษาในด้านการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือไม่ อย่างไร เพื่อเป็นแนวคิดสำหรับการพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบจัดการความรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

กรอบแนวคิด

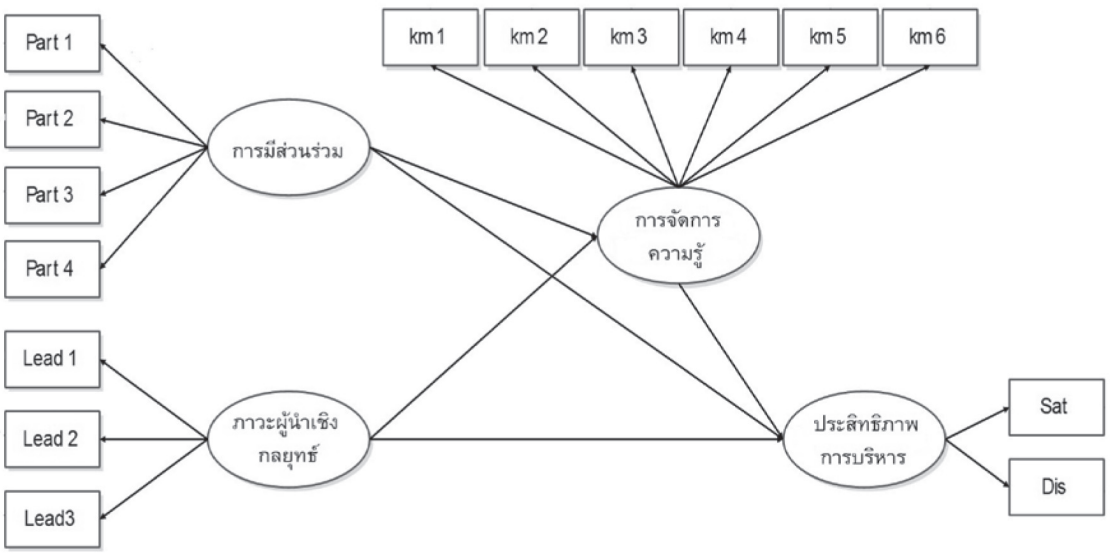

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรการจัดการความรู้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และการมีส่วนร่วมที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาที่สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความสอดคล้องโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการความรู้

ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้มีส่วนประกอบหลัก คือ ตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่ ประสิทธิภาพการบริหาร ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ การจัดการความรู้ และการมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ดังนี้คือ

ตัวแปรแฝง ประสิทธิภาพการบริหาร มีตัวแปรที่สังเกตได้ ได้แก่ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน (SAT) ความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน (DIS)

ตัวแปรแฝง การจัดการความรู้ มีตัวแปรที่สังเกตได้ ได้แก่ การจัดการความรู้ด้านการกำหนดความรู้ (KM1) การจัดการความรู้ด้านการแสวงหาความรู้ (KM2) การจัดการความรู้ด้านการสร้างความรู้ (KM3)

การจัดการความรู้ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ (KM4) การจัดการความรู้ด้านการเก็บความรู้ (KM5) การจัดการความรู้ด้านการนำความรู้ไปใช้ (KM6)

ตัวแปรแฝง การมีส่วนร่วม มีตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ (Part1) การมีส่วนร่วมด้านงบประมาณ (Part 2) การมีส่วนร่วมด้านบุคลากร (Part3) การมีส่วนร่วมด้านการบริหารทั่วไป (Part4)

ตัวแปรแฝง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีตัวแปรที่สังเกตได้ ได้แก่ ภาวะผู้นำด้านนักออกแบบ (Lead1) ภาวะผู้นำด้านผู้คอยช่วยเหลือ (Lead2) ภาวะผู้นำด้านผู้สอน (Lead3)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 13,050 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3,263 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 25 ของประชากร 13,050 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วนของประชากร (Proportional Stratified Random Sampling) ตามระดับชั้น แบ่งเป็นครูระดับประถมศึกษา จำนวน 323 คน และระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2,940 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม 1 ชุด แบ่งเป็น 5 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลภูมิหลังของครู ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสิทธิภาพการบริหารมีค่าความเชื่อมั่น (α) 0.78 ตอนที่ 3 แบบสอบถามการจัดการความรู้มีค่าความเชื่อมั่น (α) 0.89 ตอนที่ 4 แบบสอบถามภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีค่าความเชื่อมั่น (α) 0.97 และตอนที่ 5 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมมีค่าความเชื่อมั่น (α) 0.93

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผ่านเครือข่ายผู้ประสานงานในสถานศึกษา สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าสถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิจัย และได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา โดยใช้โปรแกรม LISREL

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และการมีส่วนร่วมของครูที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า แบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพิจารณาจากดัชนีชี้วัดความกลมกลืนและค่าดัชนีความกลมกลืนเปรียบเทียบที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกค่า ยกเว้นค่าไค-แสควร์ ที่ได้รับอิทธิพลจากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมาก (χ^2=834.93; df = 81; P <.01, RMSEA = 0.059, GFI = 0.96, CFI = 0.98, NNFI = 0.98) ในการวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างการวัด ผู้วิจัยได้ทำการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นและยอมให้ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตมีความสัมพันธ์กันได้

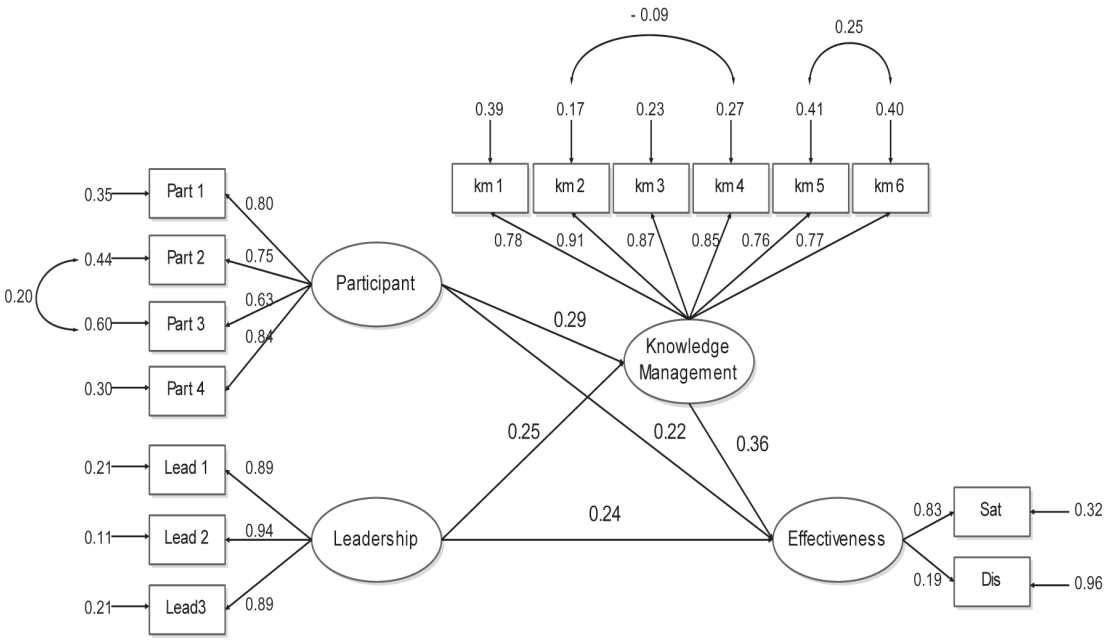

ภาพที่ 2 แบบจำลองความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และการมีส่วนร่วมที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน

จากการทดสอบค่าอิทธิพล พบว่า ตัวแปรประสิทธิภาพการบริหารได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรการจัดการความรู้ 0.36 ได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรการมีส่วนร่วม 0.22 และตัวแปรภาวะผู้นำ 0.24 และยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรการมีส่วนร่วม 0.10 และตัวแปรภาวะผู้นำ 0.09 ตามลำดับ ในขณะที่ตัวแปรการจัดการความรู้ได้รับอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) จากตัวแปรการมีส่วนร่วม 0.29 และตัวแปรภาวะผู้นำ 0.25 และพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ตัวแปรการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์มากที่สุดกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 0.53 รองลงมาได้แก่ตัวแปรภาวะผู้นำกับตัวแปรประสิทธิภาพการบริหาร 0.44 และมีความสัมพันธ์กับตัวแปรการจัดการความรู้ 0.43 ในส่วนของตัวแปรการจัดการความรู้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม 0.37 และมีความสัมพันธ์กับตัวแปรประสิทธิภาพในการบริหาร

อภิปรายผล

ผลการศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อธิบายได้ว่าตัวแปรประสิทธิภาพการบริหารได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรการจัดการความรู้ ตัวแปรการมีส่วนร่วม และตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

1. การจัดการความรู้

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการความรู้พบว่ามีนักวิชาการให้แนวคิดไว้หลากหลาย ล้วนเป็นแนวคิดที่ได้นำไปปฏิบัติในองค์กรต่าง ๆ รวมถึงองค์กรด้านการศึกษา ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ นอกจากมีการศึกษาหลักการ ทฤษฎีจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วได้มีการสัมภาษณ์นักวิชาการศึกษา เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาองค์ประกอบ การจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการจัดการความรู้ พบว่า ตัวแปรการจัดการความรู้มีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ มีค่าความเชื่อมั่นและมีค่าความแปรปรวนที่สกัดได้ผ่านเกณฑ์ทุกค่า และแบบจำลองการวัดมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการความรู้มีความจำเป็นในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่นเดียวกับทุกองค์กรที่ต้องการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานศึกษาในฐานะผู้นำทางความรู้ในสังคม มีความจำเป็นในการนำการจัดการความรู้ไปใช้มากกว่าองค์กรประเภทอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ Hoy & Miskel (2001) ที่อธิบายว่า การจัดการความรู้เป็นประเด็นสำคัญต่อสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยสำคัญในการจัดการศึกษา มีหน้าที่จัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องอาศัยความรู้และกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ มีบทบาทสำคัญในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นผู้นำทางวิชาการ มีสมรรถนะตามมาตรฐานความรู้ในวิชาชีพครู กล่าวคือ มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ สามารถศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์กรหรือหน่วยงาน หรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน รวมถึงการเป็นครูมืออาชีพ ต้องมีความพยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความถนัดความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นยังต้องสามารถแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหา สังเกต จดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง

พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม (Federation of Teachers and Educational Personnel, 2014) และยังสอดคล้องกับข้อเสนอสอดคล้องกับ Probst, Raub & Romhardt (2000) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการกำหนดความรู้ที่ต้องการ (Knowledge identification) การจัดหาความรู้ที่ต้องการ (Knowledge acquisition) การสร้างพัฒนาความรู้ใหม่ (Knowledge development) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge transfer) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge storming) การนำความรู้มาใช้ (Knowledge utilization)

นอกจากนั้น จากผลการวิเคราะห์ยังพบว่าการจัดการความรู้ด้านการแสวงหาความรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุด ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจาก ในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 นั้น สถานศึกษามีภารกิจสำคัญในการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สู่การปฏิบัติ มีการพัฒนาและใช้หลักสูตรหลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ มีความจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตร รวมถึงเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และจากภารกิจในการจัดการศึกษาดังกล่าว ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต้องมีสมรรถนะในการพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริงหมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ครูต้องมีความสามารถในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ กล่าวคือต้องสามารถประดิษฐ์ คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเองก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป (Federation of Teachers and Educational Personnel, 2014) ดังนั้น เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นที่ครูจะต้องร่วมมือกันในการแสวงหาความรู้ ทั้งที่เป็นของตนเองและของแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุด เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้รักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมรู้ทันโลก และมีความสามารถในการใช้แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ เพื่อการพัฒนาตนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Marquarde (1996) ที่กล่าวว่า การแสวงหาความรู้ร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญประการสำหรับการเพิ่มคุณค่าให้แก่องค์กร ซึ่งได้มาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะความรู้ที่มีอยู่ เมื่อนานไปอาจจะเก่าใช้ประโยชน์ไม่ได้ และสอดคล้องกับ Panich (2004) ที่กล่าวว่าการแสวงหาความรู้ร่วมกันจะทำให้เกิดพลังและจะเกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเป็นผลดี

ในการศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว ผลการวิจัยอธิบายได้ว่า

ตัวแปรการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงกับตัวแปรประสิทธิภาพการบริหาร และได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรการมีส่วนร่วม ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจาก การจัดการความรู้มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และคุณภาพผู้เรียนซึ่งการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ดำเนินงานตามภาระหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ ทั้งนี้เพื่อประสานกระบวนการ วิธีการ ทรัพยากรอย่างหลากหลาย มุ่งไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่ตอบสนองต่อมาตรฐานหลักสูตรของสถานศึกษา ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ต้องมีการพัฒนาองค์กรคุณภาพ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้นำในสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นและต้องการการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกระดับช่วยดำเนินการขับเคลื่อนให้มีการจัดการกับความรู้ในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา อันประกอบไปด้วย การพัฒนาระบบ การรับรู้ข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา การจัดทำระบบสารสนเทศ ด้านการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร ปฏิรูปการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ระบบการประกันคุณภาพภายในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การกำกับติดตามประเมินและนิเทศการศึกษา การสร้างเสริมและพัฒนาความรู้ สามารถสร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการสร้างความร่วมมือภายในสถานศึกษาที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Wicheanpanya (2004) นอกจากนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Panich (2004) ที่กล่าวว่าการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ และกระบวนการที่สำคัญในการนำเอาความรู้ที่เกิดขึ้นในองค์กรมาจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการความรู้ที่ดีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา จะทำให้เกิดความได้เปรียบในระบบสังคมและเศรษฐกิจใหม่ ดังจะพบว่าการจัดการความรู้เป็นประเด็นสำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในหมวด 3 มาตราที่ 11 ระบุไว้ว่า ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว และเหมาะสมต่อสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัด ให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการให้สอดคล้องกับการบริหารราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ Office of Public Sector Development (2003)

2. การมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยอธิบายได้ว่าตัวแปรการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมกับตัวแปรประสิทธิภาพการบริหาร ตัวแปรการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลทางตรงกับตัวแปรการจัดการความรู้ ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจาก หลักการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสมาชิกขององค์กรในฐานะที่เป็นทรัพยากรสำคัญและควรค่าแก่การดูแลรักษา และเปิดโอกาสให้สมาชิกขององค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการองค์กร โดยเน้นเป้าหมายของการมีพันธะสัญญาร่วมกัน การมีส่วนร่วมของผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร (Bateman & Snell,

1999) การให้บุคคลมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ และการที่บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมและต่อองค์กรในที่สุด การมีส่วนร่วมจึงเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ การมีส่วนร่วมอาจจะมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ ในกระบวนการบริหาร (Saguannam, 2008)

นอกจากนี้นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ภายใต้กรอบนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนการดำเนินงานและการปฏิบัติงานที่กำหนดด้วยตนเอง โดยให้ครูในสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ และการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน และดัชนีชี้วัดคุณภาพที่สามารถตรวจสอบ และเปิดเผยต่อสาธารณชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Petrash (2001) รวมถึง Housel & Bell (2001) ที่เสนอว่าองค์กรต้องให้ทุกคนมีความเข้าใจในบริบท มีความชัดเจนและเข้าใจในวิสัยทัศน์ขององค์กร จึงจะทำให้สามารถนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง ทั้งยังทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการกำหนดความรู้ร่วมกันอีกด้วย และจากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ที่ดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและชุมชนทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติ ผู้นำ ผู้ร่วมมือ ในสถานศึกษาจึงมีการนำความรู้ไปใช้ การแสวงหาความรู้ การเก็บเกี่ยวความรู้ การสร้างความรู้ และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างทีมงาน และการสนับสนุนของผู้บริหารเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งทางวิชาการ (Sallis & Jones, 2002)

3. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

ผลการวิจัยอธิบายได้ว่าตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมกับตัวแปรประสิทธิภาพการบริหาร ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงกับตัวแปรการจัดการความรู้และพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ ตัวแปรการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์มากที่สุดกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจากบทบาทผู้นำสถานศึกษาเกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางของโรงเรียน ครอบคลุมถึงการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายของความเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ การทำให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับต่อภาพของโรงเรียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ผู้นำมีบทบาทในการกำหนดและจัดทำวิสัยทัศน์ ช่วยทำให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากบุคลากรต่าง ๆ ให้มาร่วมคิดและจัดทำวิสัยทัศน์ที่ระบุถึงแนวคิดที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยผู้นำต้องสร้างแรงบันดาลใจผู้อื่นให้ช่วยกันให้ถึงเป้าหมาย สร้างความเข้าใจที่ตรงกันต่อการพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องในการแปลวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ให้เป็นพันธกิจ และแผนปฏิบัติต่าง ๆ ด้วยการช่วยสร้างความเข้าใจ ให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือในการดำเนินงานต่าง ๆ ในเส้นทางสู่ความเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนและบุคลากรต่าง ๆ ทำงานร่วมกันในรูปแบบทีมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาความเป็น

มืออาชีพของครูระหว่างการปฏิบัติงาน ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิทยฐานะที่อิงกับการใช้ผลงานที่ปฏิบัติจริงในชั้นเรียน กล่าวคือ ผู้นำสถานศึกษาสามารถกระตุ้นให้ครูผู้สอน หมั่นตรวจสอบถึงวิธีทำงานที่เคยใช้อยู่เป็นประจำนั้นด้วยตนเองหรือกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อหาจุดเด่นหรือจุดด้อย และหาวิธีทำงานเดิมนั้นด้วยวิธีการใหม่ที่มีทางเลือกหลาย ๆ วิธี มีการให้ความสนับสนุนผู้ร่วมงานแต่ละรายบุคคล และเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านวัฒนธรรมของโรงเรียนให้เกิดกระบวนการให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ สามารถที่จะนำพาโรงเรียนไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายทั้งส่วนบุคคลและโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge (1990) กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ว่า คนที่จะก้าวไปสู่ความเป็นเลิศได้นั้นจะต้องมี 1) วิสัยทัศน์ส่วนตน คือ มีจุดมุ่งหมาย มีความหวังที่จะไปเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต 2) มีแรงมุ่งมันใฝ่ดี คือเมื่อมีวิสัยทัศน์แล้วก็จะต้องมีแรงมุ่งมั่นที่จะลงมือทำกิจทั้งปวงให้บรรลุต่อผลสำเร็จ 3) มีความมุ่งมั่นหมั่นฝึกฝนให้เกิดการชำนาญ และ 4) มีความคิดวิเคราะห์สิ่งใด ๆ ด้วยเหตุผล โดยแบ่งรูปแบบของภาวะผู้นำออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ (1) นักออกแบบเป็นผู้พัฒนาวิสัยทัศน์ ค่านิยม และจุดมุ่งหมายขององค์กร (2) แบบผู้ให้บริการหรือผู้นำที่คอยช่วยเหลือและให้การสนับสนุนกิจกรรมให้สำเร็จ รับฟังวิสัยทัศน์ของผู้อื่นและปรับแต่งวิสัยทัศน์ของตน และ (3) แบบเป็นครูผู้สอนเป็นผู้นำที่ต้องส่งเสริมความรู้ พัฒนาความเข้าใจอย่างเป็นระบบ

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีส่วนในการจัดการความรู้ เนื่องมาจากการจัดการความรู้ต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธ์กิจ และกลยุทธ์ที่จะนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายมีสาระสำคัญด้านใดบ้าง วิเคราะห์องค์ความรู้ที่จำเป็น ต่อความสำเร็จขององค์การ พร้อมทั้งสนับสนุนการจัดสรรทรัพยากรการจัดความรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sukying (2007) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดความรู้ในองค์การ กรณีศึกษา: หน่วยงานธุรกิจ CDMA บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) พบว่าการสนับสนุนจากผู้บริหาร และนโยบายที่ชัดเจนด้านการจัดการความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ในองค์กร และงานวิจัยของ Holsapple & Joshi (2000) ที่ศึกษาพบว่าภาวะผู้นำ การสนับสนุนจากผู้บริหาร การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยผลักดันให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อเสนอที่คล้ายกันเกี่ยวกับภาวะผู้นำกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Hitt Ireland & Hoskisson (2007) ซึ่งได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 ในบริบทของยุคโลกาภิวัตน์ที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งแนวกว้างและแนวลึกควบคู่กับสภาวะการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ผู้นำกลยุทธ์จะต้องกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและมีลักษณะที่จูงใจขององค์กรได้เป็นวิสัยทัศน์ที่ได้มาจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ต้องมุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้นำกลยุทธ์ของศตวรรษที่ 21 จะต้องดำเนินกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมความมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืนขององค์กรด้วยการกระตุ้นและเปิดกว้างแก่ทุกคน ต้องสามารถสร้างความมีประสิทธิผล และความมีดุลยภาพขององค์กรระหว่างความควบคุมที่เน้นในความยืดหยุ่นและการริเริ่มใหม่ ๆ ที่มุ่งผลระยะสั้นกับที่มุ่งผลระยะยาว

จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ Levine & Lezotte (Teddlie & Reynolds, 2000 as cited in Levine & Lezotte, 1990) ที่ได้ระบุถึงลักษณะของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบของผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่โดดเด่น มีการสนับสนุนครูผู้สอน ทุ่มเทเวลาและพลังงานในการปรับปรุงโรงเรียน ตรวจสอบกิจกรรมของโรงเรียน จัดหาทรัพยากร สร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศของโรงเรียน และการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม เช่นเดียวกับ Sammons, Hillman & Mortimore (Teddlie & Reynolds, 2000 as cited in Sammons, Hillman & Mortimore, 1995) ได้ระบุถึงปัจจัยของลักษณะโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพว่าเป็นโรงเรียนที่มีผู้นำมืออาชีพ ที่มีการนำอย่างมืออาชีพ ใช้กลยุทธ์ในการมีส่วนร่วม มีความมั่นคง และมุ่งมั่น มีการสอนตามวัตถุประสงค์ มีบทเรียนตามโครงสร้าง เน้นที่การสอนและการเรียนรู้ เน้นที่วิชาการ และมีการเน้นที่ความสำเร็จ มีสภาพแวดล้อมเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามและการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรการจัดการความรู้ มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาจากความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู ที่สามารถอธิบายได้ว่า การจัดการความรู้จะช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้หากคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการสร้างเจตคติที่ดีในการแบ่งปันความรู้ ทำให้ความรู้ที่มีอยู่สามารถเป็นฐานในการต่อยอดความรู้ขององค์กรและคนรุ่นใหม่ได้ ดังนั้นควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในระดับมหภาคเพื่อให้เกิดการกระตุ้นทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมในการเคารพให้เกียรติความคิดของผู้ร่วมงานทุกระดับ ผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรการมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ และประสิทธิภาพการบริหาร ดังนั้น ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริม สนับสนุนระดับปฏิบัติให้มีแผนการดำเนินงาน ในการวางระบบการบริหารจัดการ ออกแบบ การรวบรวมและการใช้ข้อมูลอำนวยความสะดวกให้มีการจัดการความรู้ที่ดีสามารถสร้างประโยชน์จากทุนด้านความรู้ที่เกิดจากปัญญา (Wisdom) ของบุคลากรทุกระดับ สร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในองค์กร

3. ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงสนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ สำหรับผู้บริหารและหัวหน้างานทุกระดับ เพื่อการพัฒนาคนและพัฒนางานในองค์กรทั้งระบบ

4. เนื่องจากความซับซ้อนของการบริหารในสถานศึกษา ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรที่จะนำเทคนิคการวิจัยในเชิงคุณภาพเข้ามาใช้เพิ่มเติม ได้แก่ การถอดบทเรียนจากหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เพราะเหตุใดจึงสามารถ

ดำเนินงานได้ประสบความสำเร็จ เพราะว่าข้อมูลที่ได้สามารถที่จะนำมาเป็นแบบอย่างให้กับหน่วยงานอื่นๆ ได้ดีเพิ่มเติมจากการวิจัยในครั้งนี้

5. เนื่องจากประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษามีอิทธิพลมาจากการปฏิบัติงานของบุคลากรหลายระดับ เช่น ระดับผู้ปฏิบัติงาน ระดับหัวหน้างาน ระดับนโยบายของหน่วยงาน และระดับนโยบายชาติ เป็นต้น แต่การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลเพียงแค่ระดับเดียวคือ บุคลากรครู ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปหากจะศึกษาถึงอิทธิพลที่มาจากระดับอื่น ควรที่จะใช้เทคนิคการวิจัยการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงการแบบพหุระดับเข้ามาใช้ (Multilevel Structural Equation Model)

References

Saguannam, C. (2008). *Theory and practice in education*. 2nd ed. Bangkok: A Book Point Limited. (in Thai)

Sukying, L. (2007). *Knowledge Management in Organizations: A Case Study of Business Unit CDMA CAT Telecom Public Company Limited (Thailand*). (Master's thesis). National Institute of Development Administration (NIDA), Bangkok. (in Thai)

Wicheanpanya, P. (2004). *Knowledge management: Fundamentals and Applications (Knowledge Management).* Bangkok :Tankamon printing. (in Thai)

Office of Public Sector Development. (2003). Royal Decree on Criteria and Procedures for Good Governance. Retrieved March 9, 2015, from http://library2.parliament.go.th/library/ content_law / 30.pdf. (in Thai)

Panich, W. (2004, December). Knowledge of a new era in the "people" rather than "texts". *Journal Sarn-Reforms,* 7 (80), 62-68. (in Thai)

Wisalaporn, S. (1994). *Issues and Trends on the Participation of Citizens in the Management of Education. Document processing instruction set Seminar topics and trends in educational administration.* Nonthaburi: Department of Education. Sukhothai Thammathirat University. (in Thai)

Office of the Education Council. (2009). *Education reform in two decades*. Since 2552-2561, Retrieved March 5, 2015, http://www.tr33.ac.th/pdf_files/Patiroop-21.pdf. (in Thai)

Office of the Education Council. (2013). *The National Educational Research Proceedings. No.15 "Education for future Thailand,"* Bangkok: KMI. Eleven Star Intertrade Limited Partnership. (in Thai)

Federation of Teachers and Educational Personnel. (2014). Performance Standard. Retrieved March 5, 2015, http://www.ksp.or.th/ksp2013/content/view.php?mid=136&did=255&tid=3&pid=6. (in Thai)

Bateman & Snell. (1999). *Management.* 4th ed. McGraw-Hill College, Boston, MA.

Hitt, M.A., Ireland, R.D. & Hoskisson, R.E. (2007). *Strategic Management: Competitiveness and Globalization.* 7th ed. Ohio: Thomson/South Western.

Holsapple, C.W. & Joshi, K.D. (2000). An investigation of factors that influence the management of knowledge in organizations. *The Journal of Strategic Information Systems* 9 (2), 235-261.

Housel, T. & Bell. A. H. (2001). *Measuring And Managing Knowledge*. Boston: McGraw-Hill.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2001). *Educational Administration Theory Research Practice.* 6th ed. New York: McGraw Hill.

Levine, D. K. & Lezotte, L.W. (1990). *Unusually Effective Schools: A Review and Analysis of Research and Practice*. Madison, Wise: Nat. Centre for Effective Schools Research and Development.

Marquarde, M. J. (1996). *Building the Learning Organisation*. New York: Mc Graw-Hill.

Petrash, G. (2001). Strategy: *Compelling Word, complex Concept. In Knowledge Management: Classic and Contemporary Works*. Morey, Daryl; et al. pp 13 –18. London: The MIT Press.

Probst, G., Raub, S. & Romhardt, K. (2000). *Managing Knowledge: Building Blocks for Success.* John Wiley & sons.

Riley, K. & MacBeath, J. (2003). *Effective Leaders and Effective Schools. In Effective Educational Leadership.* Edited by Nigel Bennett; Megan Crawford; &Marion Cartwright. London: Paul Chapman Publishing.

Sallis, E. & Jones, G. (2002). *Knowledge Management in Education*. London: Kogan page.

Sammons, P., Hillman, J. & Mortimore, P. (1995). *Key characteristics of effective schools: A review of school effectiveness research.* London: OFSTED.

Senge, P.M. (1990). The Fifth Discipline: *The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Double day.

Teddlie, C. & Reynolds, D. (2000). The International Handbook of School Effectiveness Research. London: Falmer Press.

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110

e-mail: pkeson@hotmail.com